

פרוטוקול מס' 182

מישיבת ועדת השירותים הציבוריים  
יום א', כ"א באדר א' תשל"ו - 22.2.1976, שעה 11.00

נ כ ח ו:

חברי הוועדה:  
ח. גרוסמן - היו"ר  
י. בארי  
מ. גז  
ל. דיציאן  
ה. זיידל  
מ. ידיד  
פ. שיינמן  
ח. שמעוני

מוזמנים:  
י. שאינר - משרד הסעד  
מר שיינפלד - " "  
ד"ר הורוביץ - " "  
י. קרתי - משטרת ישראל  
א. יפה - האוניברסיטה העברית, י-ם

מזכירת הוועדה: ש. כרם

רשמה: ע. הירשפלד

סדר-היום: הטיפול בבערות במצוקה בידי משרד הסעד - הצעה לסדר-היום של חברת-הכנסת מ. פרידמן.

-----

הטיפול בנערות במצוקה בידי משרד הסעד - הצעה לטור-היום של חברת-הכנסת מרשה פרידמן

היו"ר ח. גרוסמן:  
אני פותחת את הישיבה ומזכירה את רשות הדיבור למר שיינפלד.

מר שיינפלד:  
אשתדל להשאיר צמוד ככל האפשר לדברים שנאמרו בישיבה הקודמת, ואם תהיינה אחר-כך שאלות, אני מוכן לחרוג.

אני רוצה לומר משפט אחד, בניגוד למה שנאמר על הבעייתיות המיוחדת של הנערה במצוקה. אני בהחלט מקבל שישי בעייתיות מיוחדת בנערה במצוקה, אבל בבעיות היסוד שהוצגו כאן אין מבחנה בין נערות במצוקה ונערים במצוקה. אותו פער לימודי ותרבותי קיים גם אצל הנערים; פער של 5, 6 ו-7 שנים, וגם הם בורחים מהבית. אולי הבעייתיות החיצונית של הבעייה שונה לגבי שני המינים.

בישיבה הקודמת התעוררו שתי שאלות; האחת - האם קיימת הבנה בסיסית של בעיית הנערה במצוקה. (ב) הצורך במחקרים בתחום זה. עם כל הצניעות, אני חושב שאני יכול להרשות לעצמי לומר שקיימת הבנה בסיסית של הבעייה. יחד עם זה, לא נערכו מספיק מחקרים, ושמענו על מספר ניכר של נערות ללא מסגרת, וכאשר התחלנו לבחון את העניין ראינו שמהמספר העצום של 18,500 אפשר לרדת. כשאני חושב שמהמספר הזה אפשר לתת 120 - 150 מקומות חוץ-ביתיים - כולל משפחות אומנות, הרי שעלול להיווצר רושם מופעה.

היו"ר ח. גרוסמן: כמה מזה בהוסטלים?

מר שיינפלד: בהוסטלים כ-30 - 35 מקומות.

היו"ר ח. גרוסמן: מה בקשר למוסד "מסילה" בירושלים?

מר שיינפלד: כאשר הוועדה ביקרה במקום, הוא היה מיועד לבנים. היום הוא משמש מוסד להסתכלות לגנות.

לגבי הנושא הזה, לדעתי יש צורך חינוכי לעשות מחקר, או סקר, לשם השגת נתונים ממשיים. להגדיר את המצוקה ולהגיע למספרים משמעותיים מה קורה בשטח; מי הן הגנות, כמה הן ומה הם הצרכים הממשיים. היום אין לנו מספיק נתונים בעניין.

ה. זיידל: כמה מועמדות יש?

מר שיינפלד: לפי הערכה שלי, בלי שיהיו בידי נתונים שנאספו בצורה מסודרת, אני חושב שיש כ-250 עד 300 נערות שמועמדות לפידור חוץ-ביתי. אינני חושב שיש יותר מזה כרגע. יתכן שההערכה שלי מוטעית מחוסר אותם נתונים. כשאני חושב כמה נערות הופגו אלינו לפידור ולא פוּדְרוּ, אינני חושב שאנו עוברים הרבה את המספר הזה. אבל יש חילוקי-דעות בעניין זה, ולכן פתחתי בזה שיש צורך לערוך סקר לשם איסוף נתונים בצורה מסודרת ושיטתית יותר.

כאשר תוארו כאן הנערות במצוקה, זכרון הדבר לגבי הנערה במצוקה, הממוצעת - אפ לקרוא לזה כך - לא תמיד המצוקה היא על-פי הגדרת ועדת ראש הממשלה, של צפיפות הדיור, רמת השכלה וכו'. אנו מתחילים להגיע גם לנערות מבתיים טובים, כאשר יש בריחה מהבית, התדרדרות לסמים וכו'. לדעתי איננו מספיקים במידה מספקת

מר שיינפלד

במקרים כאלה, ואני חושב שלא צריך להתעלם מסוג מסויים של בערות במצוקה, אולי מצוקה אישית, ולא-דווקא כתוצאה מרקע סוציאלי או אחר.

היו"ר ת. גרוסמן: מבין 250 - 300 בערות, איזה אחוז מהן היית מסוג לרקע סוציאלי?

מר שיינפלד: רוב הבערות באות מרקע סוציאלי קשה מאד. למוסד "צופיה" הגיעו גם בערות מבתיים טובים.

מ. גז: כאשר מתעוררות בעיות עם בנות ממשפחות מסודרות, האם ההורים פונים אליכם, או שאתם מגלים אותן?

מר שיינפלד: בדרך-כלל ההורים אינם פונים, הם מנסים לחפות על המצב. מגיעות אלינו פניות ממיחלק הנוער של המשטרה, והן מופנות אלינו על-ידי קציבי מבחן. עד לפני מספר שנים היינו אמורים להתייחס רק אל בערות שבאו אלינו עם צו של בית-המשפט וכתוצאה מכך גם מערכת מקומות הקליטה היתה מאד מצומצמת. היה מוסד "צופיה" ועוד הוסטל אחד בירושלים, ובזה למעשה הסתכם העניין. במשך הזמן באו יותר ויותר בערות במצב קשה יותר לסידור חוץ-ביתי ולא היתה מערכת אחרת שיכלה להתמודד עם הבעייה, ואז הוטל עלינו לשפל גם בבערות ללא צו של בית-המשפט, וכתוצאה מכך חל תהליך של התפתחות. האמת היא, שמופנות אלינו היום בערות קשות ביותר לסידור. במשך השנים בנו בקהילה יותר ויותר כלים לטיפול בבערים ובערות, שנקראים אצלנו מקרים חריגים; אם זה בית-ספר מיוחד או מועדונים כאלה או אחרים, ועוד. כולם מנסים להתמודד עם הבעייה, ולמעשה רק לאחר שכלו כל הקצים מועברת הבערה לסידור חוץ-ביתי, ואז מדובר במקרים קשים ביותר. זה מלווה בעזובה קשה, התנסות בסמים, ולעתים התנסות די. עמוקה בסמים; בערה ללא כל מוטיבציה, ללא כל נכונות לעשות משהו בשביל עצמה, עם התייחסות קשה מאד לחברה; בערה שרוצה לברוח וברחת לעתים קרובות. כאשר מדובר על פער לימודי של מספר שנים, זה אינו אומר הרבה, אבל אם בשנת 1976 יכולה להיות בערה בת 15 - 16 עם מוטיבציה שכלית שפתאימה, לגן הילדים ועם רמת ידיעות של כיתה ב' - ג', הרי שזה עצוב מאד.

עם החומר הזה אנו צריכים להתמודד. הדבר געשה היום באמצעות ועדות השמה. יצאנו לקהילה, כי אמרנו שלא נחכה עד שהבערות תגענה אלינו. יש יחידה לטיפול בבערה במצוקה והחלטנו לצאת לשטח. בכל מחוז של שירות המבחן יושבת ועדה של אנשי מקצוע ומשתתפים בה עובדים סוציאליים, אנשי סעד וכו', וכל שירות שמטפל בבערה יכול לפנות לאותה ועדה, להציג את הבעייה ולבקש עבודה סידור חוץ-ביתי.

היו"ר ת. גרוסמן: מי מכריע בשאלה אם בת צריכה ללכת לסידור חוץ-ביתי?

מר שיינפלד: בשלב ראשון מחליטה העובדת בשדה שאי-אפשר לשפל בבערה עם הכלים שקיימים בקהילה. היא מעלה את הבעייה.

היו"ר ת. גרוסמן: העובדת יכולה לא להכיר את הבערה, או שזו יכולה להיות עובדת שאינה יכולה להבחין.

מר שיינפלד: הבת וההורים מופיעים לפני הוועדה. אנו דורשים שהבערה תופיע לפני הוועדה, אבל במקרה שמחליטים שהיא זקוקה להתערבות, אפשר לפנות לבית-המשפט

מ. גז:

מתי בכנסת המשטרה לתמונה?

מר שיינפלד:

מתי שהיא רוצה, או אינה רוצה. כאשר הנערה עוברת עבירה שמפריעה לסדר הציבורי, או שהמשטרה נתקלת בה ואז היא מפנה אותה לאחד השירותים.

מ. ידיד:

איך אתם מגיעים לנערה כזאת?

מר שיינפלד:

גב' שטייגר דברה על מערכת הטיפול. נתקלים בנערה בקהילה או באחד הריכוזים של בני נוער, או על-ידי זה שעובדת סוציאלית ג' השכת הסעד, מתוך קשר עם המשפחה יודעת על קיומה של נערה במצוקה במשפחה; או שהמשטרה נתקלת בה ומפנה אותה לאחד השירותים. העובדת בקהילה מנסה לאתר את הצרכים שלה ולהתמודד עם הבעיה, וכאשר היא מגיעה למסקנה שזה לא הולך, אז באה הפציה אלינו לסידור חוץ-ביתי.

אותה ועדת השמה יכולה להחליט שהנערה למעשה אינה בשלה לסידור חוץ-ביתי, והיא יכולה להחליט שהנערה כן צריכה טיפול חוץ-ביתי ובאיזה מסגרת, - אם למשפחה אומנת, אם להוסטל, אם למוסד טוטלי, כאשר העזובה שלה והבעייתיות שלה היא כזאת שהיא זקוקה לכל הדברים במוסד, גם לחינוך, לימודים, חברה וכו', ובאותם מקרים שמצבה של הנערה אינו ברור, מחליטים לשלוח אותה להסתכלות במוסד לאיבחון.

היו"ר ח. גרוסמן:

קבוצה של בנות באה לכנסת והיתה לי שיחה מאד מעניינת אתן. הן טענו כל מיני דברים. אולי אתה יכול להסביר מה שינו של המוסד הזה, מי עובד שם וכמה זמן הבנות שוהות בו?

מר שיינפלד:

במקור זה היה המוסד הראשון להסתכלות ואיבחון לבנים בארץ. כאשר נוצר הצורך הדומיננטי הזה לאיבחון לבנות, הפכנו אותו למוסד לאיבחון לבנות. הוא נועד לקלוט 48 נערות, כאשר 36 במצאות בשלושה בתינים פתוחים, ו-12 נערות במצאות בביתן סגור. לפני הפעלת המוסד התקשרנו עם המחלקה הפסיכולוגית של "הדסה", כי רצינו לקבל את היעוץ והעזרה שלהם בכל הנושא המקצועי, ולמעשה הם משתפים אתנו פעולה עד היום. במוסד עובדים מורים לצורך איבחון לימודי, מדריכים מקצועיים, שתי עובדות סוציאליות, פסיכולוג. הנערה אמורה לשהות במקום 6 שבועות לצורך הסתכלות.

היו"ר ח. גרוסמן:

כמה זמן היא שוהה שם?

מר שיינפלד:

היא שוהה שם 6 שבועות. אם היא בורחת, היא מוחזרת.

היו"ר ח. גרוסמן:

יש כאלה שאמרו לי שהן במצאות כבר חצי שנה.

מר שיינפלד:

מיד אגיע לזה. כאשר דברתי על נושא איסוף בתובים, התכוונתי לזה. אותן נערות שנשארו במוסד חודשים מעבר לתקופת ההסתכלות, היו נערות שלמעשה היתה המלצה לסדר אותן במסגרת מטויימת. היה חשש להחזיר אותן הביתה, שמה תהליך ההתדרדרות יחריף ולכן הן נשארו במוסד.

אנו מחלקים את המוסד לשניים: חלק אחד שיעסוק בהסתכלות ואיבחון, וחלק אחר כדי להחזיק את הנערות לפרק זמן ממושך יותר, עד שאפשר להכין אותה לצאת לעבודה או ללימוד מקצוע. ככל שנערה כזו אינה מתאימה להימצא בהוסטל ואיננו רוצים להכניס אותה למסגרת מוסדית מסוג "צופיה", אנו מחזיקים אותה במוסד.

מר שיינפלד

בעזרת מוסד "מסילה" רצינו ללמוד על הנושא של הטיפול בנערות במצוקה, וכאן אני מתקרב לשאלה אם קיימת הבנה מקצועית לצרכיה של נערה במצוקה. המסגרת הזאת לאיבחון אמורה היתה לתת לנו תשובה לשאלה זו, מה הם צרכיה של נערה שמגיעה לטיפול, כאשר מתברר ששירותי הסעד בתוך הקהילה לא הצליחו לפתור את הבעיה וצריך לברר את הצרכים המיוחדים של אותה נערה.

אנו במצאים במצב שאנו חייבים לפתח רשת של הוסטלים ומוסדות משפחתיים, ולהרחיב את הנושא של משפחות אומנות. וכאן יש בעיה, כי הגיל הממוצע של הנערות הוא די גבוה, - 15, 16, ויותר. אינני מדבר כרגע על ענין התקציב, כי זה הרי תמיד בעיה. אני חושב שמעבר לבעיה של תקציב ישנה בעיה של ארגון ואפשרות של ביצוע התקציב בהתאם לצרכים הקיימים; מפני שכאשר אנו כפופים היום לכל המערכת המשלתית של תקש"ר ונציבות שירות המדינה, וטעיפים נוקשים וכו', ואין לנו אפשרות להיות גמישים בביצוע המשאבים בהתאם לאותם צרכים; כשאינני יכול להחליט להעביר כספים, זו לפעמים בעיה יותר גדולה מבעיית קיומו של תקציב או לא. תמיד תהיה דרישה לתקציבים נוספים מצד אנשים שצריכים לתת תשובות לצרכים של טיפול, ותהיה התנגדות מסוימת מצד אלה שצריכים להקצות את המשאבים.

מה הוא אחוז ההצלה בקרב הנערות במצוקה?

מ. ג.:

מר שיינפלד: לצערי, אין לנו נתונים ברורים בענין זה. כדי לענות על שאלה זו אנו צריכים לערוך מעקב אחר נערה ששהמה במוסד בשנה וחצי, או ששנתיים, ולראות פתי אנו יכולים לקבוע שהצלחנו, שיקמנו אותה וכו'; ואין היא מתפקדת שנה וחצי לאתר שחרורה מהמוסד, אם הצלחנו או לא; האם צריך למצוא מדדים כלשהם בקשר להתנהגותה בעבר והיום. זה השיקול של הצלחה או אי-הצלחה. האם לא קורה שאנו משקיעים היום והפירות נקטפים בעתיד הרחוק, ולא-דווקא על-ידי האנשים שעובדים אתה היום?

ד"ר הורוביץ:

אני רוצה לתת לכם דוגמה של הוסטל "אורנים". היו שם 19 בנות. שלוש נערות הועברו למוסד "צופיה", אחת מהן עוסקת כעת בזנות באילת, גשארן 15. אחת גשואה, גרה ביהוד; שניה גשואה ואם לילד, גרה בירושלים, בעלה עובד כנהג; שלישית גשואה ואם לילד, ברה במצפה-רמון, בעלה קבלן עבודות; רביעית - התגוררה בשנה וחצי האחרונה אצל משפחה בקריית-יובל, עובדת במזבון; חמשית - התגייסה לצה"ל, השתחררה ועכשיו עובדת במלון "הילטון" בירושלים; ששית - עובדת אצל משפחה כמטפלת, משתכרת 600 ל"י לחודש; שביעית - עובדת ביפו, עברה קורס למטפלות בילדים מפגרים; שמינית - עובדת כאחות מעשית בבית-חולים, משתכרת כ-2,000 ל"י לחודש; תשיעית - מתגוררת בירושלים, עובדת כפקידה באוניברסיטה; עשירית - חזרה לביתה בעכו, פתחה מתפרה קטנה; אחרת לומדת במרכז גוער ובחורה נוספת עובדת בעוזרת במאפיה, ושלוש בנות משרתות כרגע בצה"ל.

זו כמובן קבוצה של נערות ש"גתפרו" במיוחד בשל יכולתן בשלב מסויים לתפקד בקהילה, אבל היו כאלה שהגיעו להוסטל "אורנים" ממוסד "צופיה", והגיעו כאלה מטיפול בנערות במצוקה, וזו לא העליתא. אבל זה בכל-זאת תמונה אשר מראה שהתוצאות הן לא כולן שליליות. המספר הוא קטן ואי-אפשר להסיק מסקנות, אבל אסור לנו לומר שאנו משקיעים ולא יוצא מזה דבר. אחוז מסויים, שאנו צריכים להשתדל שיהיה גדול ככל האפשר, נסופו של דבר משתקם.

אם אנו בודקים את גודלן של נערות במוסד "צופיה", שהן במצב קשה ביותר, אחוז ההצלחה יהיה הרבה יותר קטן. אבל ממוסד "צופיה" הגיעו שלוש בנות לשירות בצה"ל, כך שהתמונה אינה שלילית לחלוטין.

מר שיינפלד:

כעבור שנים אפשר לפגוש את אותן גערות כשהן אמהות לילדים, הן מבקרות במוסד, ולפעמים אחרי הפסקה של שנה-שנתיים של פעילות לא כל-כך חיובית. יש הרבה מאד דוגמאות כאלה דווקא ממוסד "צופיה". לדעתי, גם בתחום זה אין לבו מספיק נתונים ו-ג) קריטריונים. לדוגמה, אני בא למוסד "צופיה" ורואה מכתב שהגיע מנערה שהשתחררה משירותה בגא והיא כותבת לגערות ש"רק עכשיו בוכחתי לדעת מה המוסד בתן לי, וכו', ואתן צריכות לשמוע בקול המדריכים, מפני שבסופו של דבר טובתנו עומדת לפניכם" - וזה ביטוי שלה וכתב ידה. לעומת זאת אני יכול לתת דוגמה של נערה שעברה כל מיני מסגרות בחוסר הצלחה, היתה אצל משפחה אומנת, חזרה לכביש, ומדי פעם בפעם חוזרת אל המשפחה למנוחה. המשפחה מקבלת אותה כל פעם שהיא באה, והיא מראש יודעת שאחרי מספר שבועות הנערה לא תוכל להחזיק מעמד ושוב תברח; אבל יש איזה שהוא פתח, דלת שבה יקבלו אותה, וללא תשלום.

לכן השאלה היא מה פירוש הצלחה.

לדעתי, חלק הארי של הבעיות משתקם, אם בשל הטיפול או למרות הטיפול - זו כבר שאלה אחרת. השאלה היא מה הוא שווח הזמן ואיך אנו מגדירים את השיקום.

אתעכב על מספר בעיות שלנו. בעייה

אחת הוזכרה בצורה לא מספיק מלאה, והיא בעיית הרפויטואר המאד דל של מקצועות לנעורות. זה תמיד מסתובב סביב קונפליקציה, ספרות וביט-חרושת. בתחום זה לא נעשה מספיק על-ידי משרד העבודה וגם על-ידינו. יש ענפים שאפשר היה לשלב בהן גערות, ולדעתי זה לא מספיק מפותח.

בעייה שגיה בתוך המוסדות היא הדרישות

מאתנו מבחינת תקנים וגודל קבוצה. אנו נדרשים להחזיק במוסד 12 גערות בגיל 15-16, כאשר בבית-הספר לחינוך מיוחד של משרד החינוך והתרבות המספר נע בין 8 עד 12, וההגיון מחייב למעשה שמספר הנעורות בקבוצה יהיה גמון יותר.

משיכת כוח-אדם. אי-אפשר ללמד את

הנערה בגיל זה בשיטות הוראה קונבנציונליות, ולמעשה המציאות מחייבת שבמסגרות אלה יועסק מיטב כוח האדם בהוראה. בעייה אחרת, שאולי באן המקום לציין אותה, היא בעיית החוקים. חוק האפוסטרופסות וחוק הנוער מדברים על גערה קטינה עד הגיעה לגיל 18, והנה בא חוק גיל הנישואים ומאפשר לנערה להינשא בגיל 17 מבלי לשאול אף אחד. אצלנו יש הרבה מקרים שנערה מגיעה לגיל 17 ורוצה להינשא לבחור, שמוכר למשטרה וגם לבן, וברור לנו שהוא רוצה להעסיק אותה בזנות ואיננו יכולים להתנגד.

לסיום הסיבוב הראשון הזה אני רוצה

לומר, שאנו חייבים לפתח מסגרות נוספות אשר תתאמנה לצרכים הספציפיים של הנעורות האלה. לצורך זה אנו צריכים לשאוף להגיע למצבה ארגוני ולקבלת סמכויות בתחום של ניצול המשאבים, אשר יאפשר לנו לפעול בגמישות בניצול המשאבים, ובתחום זה כפי שכבר אמרתי, יש לנו בעייה.

לסיום, אני רוצה להזמין את חברי

הוועדה לבקר במוסדות לנעורות. יש לנו את מוסד "אורגים" בירושלים, "בית הנערה" בבקעה, בית "לילך" בחיפה, וכמובן גם מסגרות אחרות.

תודה רבה. אני מבינה שלחברי הוועדה יש הרבה שאלות, אבל לפני-כן בשמע את

היו"ר ח. גרוסמן:

ד"ר יפה.

אני מביח ששמעתם הרבה על הנושא, ואינני רוצה לחזור על דברים ידועים

ד"ר א. יפה:

לכם. אני גם אגסה לקלוע לכמה דברים בסיסיים.

א. יפה

ראשית, אנשים רבים מאד שוכחים שכל הבעיה מתחילה עם ילדים קטנים. זה מתחיל עם בעיות במשפחה, צפיפות הדיור, ילדים גזרקים החוצה מדירות קטנות, וכדומה. אני מדגיש שהבעיה מתחילה עם ילדים קטנים, ואם לא נגיע אליהם, לאחר-מכן יושבים שנים ודנים בבעיה, כאשר כבר מאוחר מדי.

אני לא כל-כך אופטימי. אני חושב שהרבה מן הבערות, או גשים, שגומרות את הקריירה בזנות, זה בשל פה שנקרא "ברנינג אאוט" במידה מסויימת. בן-אדם אינו יכול להמשיך עד הסוף בקריירה כזו ויש "ברנינג אאוט" גם שם. שנית, אין לנו בתוכם טובים. אני רוצה להדגיש נושא אחד, והוא התסרוך במה שנקרא השירותים האישיים. יש הרבה טיפול שהוא טיפול לוגיסטי. זאת אומרת, להעביר מאחד לאחר, לסדר פה ולסדר שם. אחד הדברים שלדעתי חסרים מאד הוא דווקא הרקע האישי עם בת או בן-אדם במצוקה, ולא משנה איזה גיל. זה לדעתי אחד הדברים החסרים ביותר, שמרוב השירותים הלוגיסטיים, אין מגיעים לאדם, וזה מאפיין את רוב השירותים הסוציאליים. לגבי קבוצה זו, בלי הרקע האישי אין הרבה לעשות. ההשפעה היא השפעה אישית, אם יש השפעה. אם אין רקע אישי, הרי שאין השפעה מיוחדת, כך שזה חסר מאד.

נקודה נוספת היא, שהגישה לנושא, לדעתי, אינה רצינית. אנשים רבים מתעניינים בנושא, הוא במידה מסויימת פיקנטי, אבל אין אליו גישה רצינית. אני יודע שאתם דנים בנושא מכיוון שהוגשה הצעה לסדר-היום ואתם חייבים לדון בה, אבל הגישה היא כזו שאתם משקיע כמה שאתם יכול להשקיע, ובהתאם לכך הדברים יסתדרו.

חברי ממשרד הפעד אמרו שאין מספיק משאבים. אחד המשאבים הרבים מאד והשמושיים מאד הוא המשפחה המורחבת יותר עם גילאים שונים, - "גרופ הומס". יש ארצות שבהן משתמשים בזה ובהצלחה רבה. אנו הלכנו לפתרונות יחסית קלים וזולים. הביטוח שקנינו בנושא זה היה מועט מאד, לדעתי, ואנו משלמים בעדו את המחיר. לדעתי, "גרופ הומס" הם מאד יעילים, יש כאלה מעט מאד בארץ, כי הם יקרים. ומי שחושב שהוא יכול להסתדר בתשלום קטן, הוא יקבל את הפירות מגישה זו.

מאתר שאין לנו שירותים נוספים, אנו מסתמכים על האיבחון. אגב, מוסד "מסילה" היה צריך להיות מוסד להסתכלות ובתור שכזה הוא פותח. במשך הזמן הם עברו מהסתכלות לטיפול מיוחד. אם כן, לשם מה ההסתכלות? וכאן חולשתנו, בכך שחסרה לנו התוצאה של האיבחון. אני יכול לתת לכם עבודות יפות מאד בנושא איבחון והסתכלות, אבל מה קרה אחרי זה?

זאת אומרת שאין לזה המסך?

ה. זיידל:

בכונן. מוסד "צופיה" הוא כשלון גדול. לדעתי, "צופיה" הוא מחסן לבנות.

א. יפה:

אתה שם בנות במקור, וזה ידוע לכל המפקחים.

מתי היית שם לאחרונה?

ד"ר הורוביץ:

ידוע שמוסד "צופיה" זה לא זה. אני בני אומר שלא מבטיח, אבל יש גבול למה

א. יפה:

שעובדים יכולים לעשות.

האם זו בעיה של חוסר חומר מקצועי? נגעת כאן בבעיה מאד כאובה וקיצונית.

ה. זיידל:

אתה טוען שב"צופיה" לא ניתן טיפול, כפי שהיית רוצה שיינתן, ואני שואל מדוע?

א. יפה:

לא הייתי מציע לגנות עוד פנפדות. פנפוד  
"צופיה". יש לך מסגרת, שבה יש במידה  
מסויימת הדבקה ממצב למצב, מבת לבת. אותו דבר גם בבית-הסוהר. אם  
בן-אדם מסתגל למוסד, אין זאת אומרת שהוא מסתגל לחיים מחוץ למוסד.  
אני משווה את בעיית הבערות לבעיית של השמוש בסמים. מפני שאתה יכול  
להכניס אדם למקום מסויים, אתה מבודד אותו, וברגע שאתה מוציא אותו  
הוא חוזר למקום שבו הוא חי ממש, ושם שוב מתעוררות אותן בעיות. יש  
קשר בין שני הדברים האלה. אבל ידוע שלא רק "צופיה", אלא גם במוסדות  
לעבריינים אנו עדים לתופעה דומה. לדעתי יש 40% של רצדיביזם.

ד"ר הרוביץ:

כאשר מגיעות למוסד "צופיה" הגערות  
שפלטות מכל המסגרות האלה וגם  
מה"גרופ הוטס", כמובן ששם הרצדיביזם גבוה יותר.

א. יפה:

זה מביא אותי לענין ההמזיחנות  
השונות לבעיותיהן של הגערות במצוקה.  
יש בעיות אצל גערות במצוקה שבגרמות עקב בעיות בפשיטות. יש ביניהן  
מפגרות אשר זקוקות להגנה ותשומת-לב, כך שאין להתייחס לכל קבוצה  
באותה צורה. זה מטעה ולא מקדם אותנו הרבה. יש גם לקחת בחשבון מה  
הן ההתערבויות השונות לגבי כל קבוצה.

שאלה נוספת היא שירות הגנות בצה"ל.  
אינני יכולה להצביע על היקף הבעייה. אין בידי חומר ונתונים על כך,  
ואם אתם מעוניינים לקבל יותר פרטים בענין, אני מציע להזמין אנשים  
שמתעסקים ומטפלים בנושא. גנות שהתגייסו לצה"ל ונמצאות במצבים שונים,  
בכגרות למצבי "סטרט" וממשיכות להתנהג כפי שהתנהגו מחוץ לצה"ל, ודבר  
זה הולך ומתפתח.

י. בארי:

האם יש בענין זה פסיכטיקה מחיל  
הרפואה?

א. יפה:

אין לי פסיכטיקה, אבל אני מדבר עם  
הרבה מפקדים ויושב במשפטים רבים  
בענייני משמעת של גערות. מדאיג אותי מה שמתרחש בצבא ואינני מאמין  
שצה"ל ערוך לטפל בבעייה. אני חושב שצריך לעשות אחד משני הדברים:  
או להוציא את הגנות ממסגרת הצבא, או שיבסו לטפל בהן. אינני מדבר על  
סמים. בפסיכטיקה ומיון יש איבחון, אבל זה ראיון מאד שטחי לדעתי.  
אני אומר שכדאי להתעניין ולטפל בבעייה, כי כאשר הגנות משתחררות  
מצה"ל והבעיות לא יפתרו, זה יהיה חבל מאד. יכול להיות שזו מסגרת  
שבה אפשר לאבחן ולעשות משהו.

היו"ר ח. גרוסמן:

את מי אתה מציע שזמין מצה"ל?

א. יפה:

את האחראי על קציני בריאות הגפשו.  
כדאי להזמין מש"קיות סעד ואת ראש  
צנף תנאי שירות. יש בלבול בצה"ל בענין שירותי רווחה, שבהם מטפלים  
החל ממש"קי סעד, תנאי שירות, קצינות חן, קבוצ"ים ופסיכולוג שדה.  
בין כל אלה יש חוסר תיאום משווע ואני אישית פודאג מאד מזה.

לסיכום אני רוצה לומר, שבכל שיקדים

לגרות להתערב בבעיותן של הגערות המיתדררות, גייסיב לעשות. העבודה  
הסוציאלית בבתי-הספר היא הצעה יפה מאד ויעילה מאד לדעתי, אם יהיו  
להם הכלים הדרושים.

האיבחון על-ידי חבורות רחוב. אגב,

יש גם גנות ברחוב. היה בפיון לעבוד עם גנות ברחוב, אבל הוא לא  
הצליח. צריך לטפל בבעייה מוקדם ככל האפשר ולהשקיע בזה. אם יש צורך

א. יפה

בהוסטלים, יש להקים הוסטלים. אם יש צורך ב"גרופ הופס", יש להשקיע  
בזה. יש כלים שמוכרים לנו ואין אפשרות לפתח אותם, וכדאי להשקיע בהם.

י. קרתי:

המשטרה היא אחד הגופים שמפנה את  
הנערות עם בעיות לשירותים המטפלים.  
אולי קצת מוגזם לומר שהמשטרה מפנה, כי אנו מחפשים כתובת לבערות עם  
בעיות. המקור הגדול ביותר של הנערות מסוג זה שהמשטרה בתקלת בהן  
נעבודתה הן הבערות. אנו משתמשים אמנם בשם כולל "בערות", וזה כולל  
העדרויות מטיבות שונות, אבל הבעיות האמיתיות הן הבורחות מהבית  
והקבוצה המשמעותית ביותר בין הבורחות הן הנערות הצעירות בגילים  
12 - 16-17. אגב, יש עליה משמעותית השנה במספר הבורחות בגילים אלה.  
זאת אומרת שזו הקבוצה הגדולה ביותר, אבל יש גם מקורות אחרים.

קבוצה שניה הן קורבנות של עבירות.  
אלה נבות שבאנסו, או נבות שהיו מעורבות במעשה פלילי בשולי אותה קבוצה  
במישרין, וקבוצה לא מבוססת הן העברייניות עצמן. נבות המזל הגדול  
ביותר הן אלה שביצעו עבירות. להן לפחות יש כתובת. יש קציני מבחן,  
יש הפנייה ויודעים שבכתובת זו הבערה תקבל שיפול, - דבר שקשה לומר  
לגבי הקבוצות האחרות.

אחת הבעיות הקשות שאנו בתקלים בהן  
היא למי להפנות את הנערות. קיימים בוודאי שירותי הסעד או השירותים  
הסוציאליים, אבל במקרים רבים מתעוררות שאלות לוקליות, ואז מתחילה  
התרוצצות.

הי"ר ח. גרוסמן:

אם נערה מירוחם תגיע לירושלים, האם  
המשטרה בירושלים לא תטפל בה?

י. קרתי:

איננו מטפלים בבעיות המשטרה כולה  
אלא רק בבעיות של איזור ירושלים.

הי"ר ח. גרוסמן:

האם הבת שרוצה עזרה חייבת לחזור  
לעיר שלה?

י. קרתי:

זאת הבעיה, ומי יבטיח שהיא תחזור  
לביתה? אחת הבעיות הקשות היא מה  
עושים עם הבת הזאת. העתונאי צוריאל כתב שהמשטרה חסרת-אונים, ונצדק.  
איננו בנויים לזה וגם לא אמורים לטפל בזה, וחוסר האונים שלנו הוא  
בהתלבטויות שלנו למי להפנות את הבעיות האלה, ומה עושים אתן הלאה.  
יש לנו מערך מצומצם מאד של עובדים שהם שוטרים לכל דבר, אבל דאגתם  
והמשימה שלהם היא לאתר את הנערות במצוקה, או את הנערות עם בעיות  
ולמצוא את הכתובת המתאימה שלשם אפשר לפנות, כי ברוב המקרים זו התחלה  
וצריך למצוא לאותה נערה מסגרת, ולא תמיד מצליחים בכך.

מ. יריד:

קבלנו פרטים, אמנם לא ברורים, על  
18,500 נערות ללא מסגרת וללא עבודה,  
ואני מבין שיש כל מיני גירסאות. אני מבקש לדעת, באותה מידה, מהו  
מספר הנערים ללא מסגרת וללא עבודה.

הי"ר ח. גרוסמן:

בכנסת דובר על כך לא פעם, שמספר  
הנערים והנערות מגיל 14 עד 18 שאינם  
לומדים ואינם עובדים נע בין 20,000 ל-40,000, ואף אחד אינו יכול  
לומר בבטחה את המספר המדויק. אני חושבת שבזמן האחרון "התפרו" על  
המספר 30,000 ואפשר לשער שמספר הנערים שאינם לומדים ועובדים קטן  
ממספר הנערות.

מ. ידיד:

קבלנו פרטים על מספר הנערות הזוגיות בערים הגדולות, ואני מבקש לדעת אם יש בידיכם פרטים לגבי ערים נוספות. אני מעוניין לדעת אם יש סקר, או נתונים לגבי נערות במצוקה. מדובר על 1400 - 1500 נערות, ואני מעוניין לקבל פירוט בענין ארץ המוצא, מקום מגורים, מצב המשפחה ורקע סוציאלי של המשפחה; אם יש במשפחה אחים או אחיות שגם הם התדרדרו לסמים, עבריינות או זנות, או שזה המקרה היחיד במשפחה.

שמענו שיש איבחון. מאבחנים את הנערה ומגיעים למסקנה כלשהי. האם באיבחון יש גם המלצות מה לעשות באותה נערה, או שמאבחנים בלבד? ושאלה נוספת, האם יש תיאום בטיפול בין משרד הסעד ובין משרד החינוך והתרבות לגבי נערה שבפליטה מבית-הספר. האם יש אחריה מעקב מזמן שהיא בפליטה מבית-הספר, או רק כשהיא מגיעה לעבריינות? האם אתם ערוכים מבחינת כוח-האדם, כפי שצוידים גוססים דרושים לכם, באיזה מקומות וממי אפשר לקבל אותם? האם זה רק ענין תקציבי או ענין של חוסר מוסדות ברשויות המקומיות? באיזה מצב הפעולה געשית ומה הוא הקשר בין לשכות הסעד המקומיות לבין השירות של נערות במצוקה של משרד הסעד; האם הדיווחים מתקבלים באופן מקרי, או שיש ספרים וזוהל קבוע? אני מעוניין לדעת אם יש קשר קבוע ומסודר בין לשכות הסעד ובין השירות לנערות במצוקה על-מנת לתאם ביניהם את הפעולה.

לגבי הנערות שמתגייסות לצבא ונישאות, האם יש מעקב - אולי רחוק מהעין - אחרי פעולותיהן? באשר לחיילות, האם יש מעקב אחריהן אם הן מתפקדות כראוי, או אם הן משמשות חומר גדלם טוב לחיילים וכדומה. אנו יודעים שהמצב בצה"ל מבחינה זו אינו טוב, ולצדדי הגדול אנו שומעים על דברים רבים בלתי-נעימים. אני מקבל ברצון את ההצעה להזמין כמה גציגי צה"ל כדי לשמוע על כך.

ה. זיידל:

אני מבין שיש ויכוח על המושג נערה במצוקה, אבל אנו דנים בנערה במצוקה, שממצב זה היא מתדרדרת לזנות, סמים ועבריינות, והשאלה היא באיזה אופן למנוע את ההתדרדרות בשלביה הראשונים. (ב) מה מקומו של משרד החינוך והתרבות בענין. מהמספרים שקבלנו הוברר לנו שיש מספיק מקומות איבחון, אבל אין מספיק מקומות שיקום. מר שיינפלד מציע לפתוח מוסדות שיקום גוססים. האם יש תוכניות כאלה לביצוע והאם הן מבוצעות?

אני תומך בעריכת סקר כללי לאיסוף נתונים. יחד עם זאת אני רוצה לשאול אם אתם בעד זה שתקום רשות כללית ממלכתית לטיפול בנערה במצוקה? אני מבין שמשרד הסעד הציע להקים רשות ממלכתית אחת אשר תשפיל בבנות המתדרדרות. אני רוצה לשמוע אם אתם בעד הקמת רשות ממלכתית כזאת, אשר תכלול את משרד החינוך והתרבות ואת משרד הסעד. האם יש שיתוף-פעולה בין המשרדים בנושא זה, או כל משרד פועל בנפרד?

ד"ר יפה אמר שהזנות היא כמו סמים. במסגרת אחרת אנו דנים בנושא סמים, והוברר שאחוז קטן מאד מאלה שלוקחים סמים יכול לחזור למושב. אני מבין שלא התכוונת לכך שבחורה שהתדרדרה לזנות אי-אפשר להחזיר אותה למושב, ואולי אפשר לקבל איבחון יותר מדויק בין זנות וסמים.

פ. שיינמן:

אנו יודעים בדברים שהועלו כאן ומנסים למצוא תיקון למצב. לדעתי יש להגיש הצעת חוק בענין זה, כי אחרת אין כל ערך לדברים, למסקנות או להמלצות. אינני בטוח אם אפשר לכלול את הדברים שהועלו כאן במסגרת של הצעת חוק, אבל אני מפקח את תשומת-לבו של המומחים היושבים אתנו למצב הזה.

היו"ר ח. גרוסמן:

מה שחבר הכנסת שייבמן אמר, זה לא ענין של חקיקה. זה ענין של התייחסות. ההמלצות שאנו יכולים להמליץ, הן בתחום מפיסת הבעייה בעוד מועד, שירות כזה או אחר, אבל זה לא ענין של חוק. שימת דגש על הטיפול ולא-דווקא על האיבחון זה לא ענין של חוק. יתכן שמישהו יציע במסגרת המסקנות גם חקיקה, - זו זכותנו.

ל. ויציאן:

שאלתו של חבר הכנסת שייבמן לא היתה דווקא שאלה של חוק, אלא לתת "שיניים". אינני מתנגד שמישהו יציע הצעה בענין זה. ברצוני לשאול את מר קרתי אם החוק של מסירת עדות שלא בנכחות הנאשם עזר ביחס למסירת עדויות של בנות נגד טרסורים?

י. קרתי:

החוק לא עווד את הפרוצות להעיד יותר מאשר העידו בעבר. הוא מנע הרבה מקרים שבעבר קרוב לוודאי לא היינו יכולים להגיע להרשעה. זה הסיר את הלחץ בשלב של בין הגשת התלונה לבין העדות בבית-המשפט.

היו"ר ח. גרוסמן:

בשירות הסוציאלי יש פירמידה הפוכה. אלה שצריכים לענות לנזקק, לשפל בו באופן אינדיבידואלי וללוות אותו, אלה דווקא במצאים בקצה הצר של הפירמידה, ולמעלה יש מבנה יותר גדול. ככל שהעימות הוא יותר חריף עם הבעייה למטה, הכתפיים יותר צרות, מבחינת הכלים שעומדים לרשותו ומבחינת הסמכות שיש לו לפנות למישהו אחר כדי לספק את הכלים או את השירות. אם המבנה הוא כזה, בשאלת השאלה אל מי יפנה הנזקק?

י. שאיינברג:

יש גם מנהל לשכה ומנהל איזור.

מ. ידיד:

מדברים על בערות שבנרחות מהבית. קורה שנערה נעדרת מהבית ליום-יומיים. מודיעים למשטרה, המשטרה מחפשת אותה, מוצאים אותה ומחזירים אותה לביתה. האם יש מעקב אחרי אותה נערה לאחר-מכן והאם הלשכה הסוציאלית מודעת למצב?

יו"ר הנרונביץ:

אתיחס לשאלות לפי הסדר. לשאלותיו של חבר הכנסת ידיד בענין נערים בגיל 14 - 17 שאינם נמצאים במסגרת לימודים ועבודה, אשתדל להשיג את הנתונים האלה. אני רוצה שוב להדגיש, שמספר הבערות שגילינו, כפי שאמרתי זו אינה אוכלוסיה זהה לאוכלוסיה של בערות במצוקה, כי היא כוללת בערות מבתיים דתיים שלא בכללו נפוטטיסטיקות של לשכות עבודה וכו'.

בקשר לנצות שעוסקות בזנות ברחוב, במסדר לבו פרטים על כך על-ידי השופטת הדסה בן-עתו, עם כל ההסתייגותה יתכן שלמר קרתי יש נתונים נוספים. בקשר לנתונים על אוכלוסיית הבערות שנמצאות בטיפול היחידה לנערה במצוקה, - לזה תתייחס ודאי הגב' ששיינברג.

באשר לטיפול מונע, אני מסכים עם כל מה שאמר ד"ר יפה בענין זה, כשאנו יכולים לגלות ויכולים לאבחן הפרעה בשלב מוקדם ביותר, אז ניתן למוע. אין בידינו מכשירי איבחון שיכולים לומר שנערה בקונסטלציה כזאת, ההפרעה שלה תתבטא בזנות, וזאת בלקיחת סמים, זאת ברצח ולדות, זאת בגניבה וזאת בהתאבדות. מכשירים כאלה אינם נמצאים בידינו, וכל הקונסטלציות המשפטיות הפתולוגיות המוכרות לנו יכולות להיגמר במקרה מסויים בבית-חולים לחולי-נפש ובמקרים אחרים יכולים להגמר בעיסוק בזנות.

ד"ר הורוביץ

עובדים סוציאליים בבתי-הספר. היות  
ושם מתגלות לעתים קרובות ההשפעות הראשונות בגיל ההתבגרות, או בתקופה  
שלפני גיל ההתבגרות, נועד להם תפקיד מאש חשוב מבחינת האפשרות לגלות  
השפעות. היום יש בערך 320 עובדים סוציאליים ברשת בתי-הספר. מספר  
זה כמובן אינו מכסה את הרשת, אבל זה מכשיר חשוב מאד.

היו"ר ח. גרוסמן:

האם הם עובדים של משרד החינוך  
והתרבות?

ד"ר הורוביץ:

אלה הם עובדים סוציאליים במערכת  
החינוך. הם משתלבים בשירותים בתוך

מערכת החינוך.

היו"ר ח. גרוסמן:

ממי הם מקבלים פשכורת?

ד"ר הורוביץ:

ממשרד הסעד, אבל הם פועלים ברשויות  
המקומיות. הם למעשה גם משתלבים  
במערכת החינוכית בתוך בית-הספר. יש שם בעיות אחרות, שכרגע אינני  
רוצה להכנס אליהן. אני מבין שיש מעל ל-1000 בתי-ספר במדינה, ואילו  
עובדים סוציאליים יש ב-320.

א. יפה:

300 בתי-ספר פכוסים, אבל זה לא אומר  
שעוסקים 300 עובדים סוציאליים.

היו"ר ח. גרוסמן:

הם ודאי מועסקים במשרות חלקיות.

י. שטיינר:

יש בערך 300 עובדים בבתי-הספר.  
יש עובד אחד בשלושה בתי-ספר, אבל

אין כיסוי לאוכלוסייה.

ד"ר הורוביץ:

בשאלה שאלה אם 50 עובדים מטפיקים  
לנושא זה. אמרתי בפתיחה שהם אינם  
מטפיקים, ובשנה זו אנו רוצים להכפיל את מספרם. יחד עם זאת אנני  
צריכים להיות מודעים לשלושה היבטים. זה לא רק בעייה של תקציב - ויש  
תקוה להתגבר על בעיית התקציב. זה בעייה של קבלת כוח-אדם מאופן.  
כדי לשפל בצערות במצוקה אנו צריכים לקבל עובדים סוציאליים מאומנים,  
ומוכרת לכך הבעייה של חוסר כוח-אדם בעיקר באיזורי הפיתוח. קיימת  
גם בעייה שלישית, והיא בעיית המודעות של הרשויות המקומיות השונות.  
ספרתי לכם מה קורה בעיריית תל-אביב או חיפה, ויש גם דוגמאות שונות.  
פיתוח השירותים היום תלוי במידה לא קטנה במודעות של המקום, ויש  
מקומות שבהם אנשים חושבים, שאם אין שיפול בצערות במצוקה, פירוש  
הדבר שאין צערות במצוקה. לעומת זאת, גם אם יש מודעות לבעייה, היא  
אינה מיתרגמת למעשים.

מעקב אחרי גערות. גערות שבמצאות.

באחת המסגרות שלנו בהתאם לצו בית-המשפט, יש תקופת מעקב לפי החוק  
למשך שנה לאחר-מכן. אני חושב שאסור להפריז בתחום זה. כאשר בערה  
מגיעה לעצמאות מסויימת, ויש בחוץ שהיא יכולה להסתדר, צריך להיגנתק  
ממנה. אחת הבעיות של העובדים הסוציאליים היא, שלפעמים הם אינם  
יכולים להיגנתק מהשיפול.

ל. דיציאן:

אבל בכל-זאת קיימת בעייה של רצדיביזם  
אצל גערות שקבלו שיפול. יש גערות

שגפלטו מכל מסגרת, ויש להן הסטוריה קשה ביותר, שעסקו ועוסקות בזכות,  
ועד שהן מגיעות למוסד הן במצב קשה ביותר, ואז הסיכוי לשיקום הוא קטן  
ביותר. זה תלוי באוכלוסייה. אילו הייתי יודע ש-60% מהגערות במוסד

ל. דיציאן

"צופיה" משתקמות, הייתי רואה בזה הצלחה לא מבוטלת. אני רק לא מאמין שאחוז הכשלונות אינו גדול יותר.

ד"ר הורוביץ:

אנו בודקים עכשיו מה עלה בגורלם של הנערים והנערות שעזבו את המוסדות בשנת 1972, על-מנת לבדוק כעבור תקופה של ארבע שנים מה הם עושים היום, ואז נוכל גם לעברת ביתר דיוק.

לגבי החיילות, אני מצטרף להצעתו של ד"ר יפה לבדוק מה קורה לנערות בצבא. ברור שחלק גדול של הנערות אינו מגויס, וכאשר מתגלות הבעיות הראשונות בצבא, נערות אלה משתחררות. אני גם מצטרף לדברים שנאמרו, שאין כל תיאום בין מדיניות הגיוס לזו של נוער במצוקה בכלל, בין הרשויות שמטפלות בבעיות בעמם שירותן בצבא ובין אלה שמטפלים ביציאתן מהמסגרת, והיציאות יכולות להיות דרך המערכת הפסיכיאטרית, דרך קצין רפואה ראשי או דרך המערכת המשפטית, ואז מטפל בענין פרקליט צבאי ראשי. הקשר בין הגופים - והם לא מעטים - אשר צריכים לשפל בנערה לאחר גיוסה, הוא רופף ביותר. כולל שוענים שהמדיניות הכללית צריכה להיקבע על-ידי ראש אכ"א, אבל למעשה התיאום אינו שלם. יש קצינת סעד ראשית, שמטפלת בבעיות של תבאי שירות, ויש נחת"ם, שהם מטפלים בחבורות המיוחדות ואחראים על סדנאות צה"ל ומסלול מיוחד. בין כל הגופים האלה יש מעט מאוד קשר מבחינת המדיניות המשותפת.

בשאלה כאן שאלה בענין הקמת רשות ממלכתית לנערה במצוקה. אינני חושב שזה מס שחפר לנו, כי הרי הפונקציות מסורות בידי גופים קיימים, ולדעתי צריך לשפר את דרכי הקומוניקציה ודרכי שיתוף-הפעולה בין הגופים השונים. אינני סבור שאנו יכולים לעשות את זה דרך רשות ממלכתית, כי אינני מאמין שהבעיות המהותיות תיפתרנה על-ידי ארגון ביורוקרטי-על, שהוא שוב תלוי במרכיבים שלנו. אין ספק שיש יותר מקום לשיתוף-פעולה בין משרד החינוך והתרבות ובין משרד הסעד גם במיפול בנערה במצוקה. בישיבה האחרונה הביאה הגב' שטייגר דוגמה לחרסר שיתוף-פעולה בתחום זה.

היו"ר ח. גרוסמן:

בשלב זה נפסיק ובישיבה הבאה נמשיך בשאלות. הישיבה בעולה.

-----